

Asia: VN/6456/2019

Luonnos hallituksen esitykseksi eduskunnalle turvapaikanhakijoiden oikeusturvan vahvistamista koskevaksi lainsäädännöksi

Turvapaikkapuhuttelussa avustamista koskeva muutos; ulkomaalaislain 9 § 2mom.

Arvio muutoksesta ja sen vaikutuksista

Turvapaikkamenettelyn tarkoitus on turvata, että turvapaikanhakijoiden joukosta tunnistetaan ne, joilla on tarve kansainväliseen suojeluun. Vuoden 2016 lakimuutoksilla kavennettiin turvapaikanhakijoiden mahdollisuutta saada oikeusapua turvapaikkaprosessin ratkaisevassa alkuvaiheessa, turvapaikkapuhuttelussa. Oikeusavun tarvetta turvapaikkaprosessissa voidaan pitää poikkeuksellisen suurena, koska hakija ei tunne käytäntöä ja prosessissa on kyse hyvin perustavanlaatuisista ihmisoikeuksista.

Pakolaisapu on moneen kertaan esittänyt huolensa lakimuutosten vaikutuksista turvapaikkahakijoiden oikeusturvaan, turvapaikkaprosessiin sujuvuuteen sekä myös sen vaikutuksista prosessin luotettavuuteen. Siksi luonnoksessa esitetty lakimuutos ulkomaalaislain 9 § 2 momenttiin on varsin tervetullut ja positiivinen.

Madaltamalla kynnystä puhutteluun osallistumiselle vahvistetaan turvapaikanhakijoiden oikeusturvaa ja mahdollisuuksia saada tukea varsin vaikeassa prosessissa. Kun oikeusapua tarjotaan heti alussa, vähenee myös virheiden ja väärinymmärrysten riski, mikä oletettavasti tulee johtamaan harvempiin valituksiin ja uusintahakemuksiin. Jotta tämä toteutuisi, on kuitenkin varmistettava oikeusavun riittävää resurssointi.

Esityksessä otetaan yllä mainitun lisäksi myös kantaa puhuttelun käytännön järjestelyihin. Luonnoksen mukaan Maahanmuuttovirasto määrittäisi tulevaisuudessa puhuttelun ajankohdan kohtuullisten vaihtoehtojen puitteissa, ja avustajan tulee huolehtia tarvittaessa sijaisen asettamisesta puhutteluun. Pakolaisapu pitää tärkeänä, että puhutteluajankohdat tarjotaan myös kohtuullisella varoitusajalla, sillä monesti aikatauluhaasteet eivät varsinaisesti johdu ajankohdasta

vaan siitä, että ilmoitus on annettu hyvin lyhyellä varoitusaajalla haastateltavalle ja hänen avustajallensa.

Valitusaikoja koskeva muutos; ulkomaalaislain 190 § 3 mom. ja 196 § 3 mom.

Arvio muutoksesta ja sen vaikutuksista

Vuoden 2016 lakimuutoksilla lyhennettiin valitusaikoja turvapaikkaa koskevissa päätöksissä 30 päivästä 21 päivään hallinto-oikeuteen ja 14 päivään korkeimpaan hallinto-oikeuteen valitettaessa. Muutoksella tavoiteltiin tehokkaampaa ja nopeampaa valitusasioiden käsittelyä. Yhdistettynä oikeusavun rajoitukseen turvapaikkaprosessin alkuvaiheessa muutos on kuitenkin pikemminkin hankaloittanut prosessia.

Pakolaisavun saaman palautteen perusteella yksikään asianosaisista ryhmistä - turvapaikanhakijat, hallinto-oikeuden edustajat, avustajat - ei näe lyhennettyjen valitusaikojen tuottavan mitään hyötyä turvapaikkaprosessissa. Valitusvaihe on joka tapauksessa niin pitkä, että viikon ajansäästö ei olennaisesti vaikuta tehokkuuteen. Oikeusapumuutosten takia monet avustajat tutustuvat tapaukseen vasta valitusvaiheessa ja joutuvat silloin tekemään kaiken sen pohjatyön, mitä aiemmin on tehty jo prosessin alkuvaiheessa. Lyhyt valmistelu-aika vaikuttaa valitusten laatuun ja siten myös valitusprosessin tehokkuuteen.

Vuoden 2016 lakimuutoksella on monen asiantuntijan mielestä ollut lähes päinvastaiset vaikutukset, kuin mitä sillä tavoiteltiin - lyhyempien valitusaikojen on arvioitu aiheuttaneen pikemminkin lisätyötä kaikille osapuolille. Tämän lisäksi muutos on varsin ongelmallinen yhdenvertaisuusnäkökulmasta.

Siksi Pakolaisapu pitää luonnoksen muutosehdotuksia ulkomaalaislain 190 § 3 momenttiin ja 196 § 3 momenttiin varsin myönteisinä, ja esitykset vastaavat myös hyvin tavoitteeseen turvapaikanhakijoiden oikeusturvan vahvistamisesta. Muutoksien voidaan olettaa johtavan laadukkaampiin ja tarkempiin valituksiin ja, luonnoksen muiden esitysten toteutuessa, myös pienempään rasitukseen hallinto-oikeuksille, sillä valitusten määrä todennäköisesti vähenee, kun alkuvaiheen oikeusapuun panostetaan jälleen.

Avustajien palkkioperusteita koskeva muutos; oikeusapulaki 17 a §

Arvio muutoksesta ja sen vaikutuksista

Turvapaikanhakijoille myönnettävän oikeusavun palkkioperusteet muutettiin asiakohtaisiksi syyskuussa 2016 ja kiinteät palkkiot määriteltiin silloin tuntiperusteisten palkkioiden keskitasolle. Tämän takia syntyi erikoinen rakenne, jossa vähemmän aikaa vievistä tapauksista on mahdollista saada aiempaa suurempi korvaus mutta tavanomaista raskaammista tapauksista saatava korvaus on aiempaa pienempi.

Muutos on tehnyt turvapaikka-asioiden hoitamisesta melkein mahdotonta yksityisille asianajajille. Oikeusavusta maksettava tuntikorvaus on jo lähtökohtaisesti alemmalla tasolla kuin asianajajan normaali tunti-laskutus, mutta turvapaikka-asioissa korvaukset eivät enää kata kaikkea asian hoitamiseen kuluva-aikaa. Tästä syystä monet asianajajat ovat lakanneet ottamasta vastaan kansainväliseen suojeluun liittyviä tapauksia.

Pakolaisapu pitää tärkeänä, että palkkiojärjestelmä mahdollistaa korkealaatuisen oikeusavun antamisen turvapaikanhakijoille ja, että järjestelmä korvaa tehdyn työn myös silloin, kun kyseessä on vaikeampia tai raskaampia tapauksia. Pakolaisapu pitää tärkeänä, että mahdollisimman laaja joukko asianajajia voi tukea turvapaikanhakijoita ja, että järjestelmä ei sulje pois yksityisen tai kolmannen sektorin toimijoita. Tähän nähden luonnoksessa esitetyt muutokset ovat askel oikeaan suuntaan.

Esityksen vaikutukset toimintaan

Millaisia taloudellisia ja toiminnallisia vaikutuksia esityksellä olisi toimintaan?

Esityksellä ei ole suoria vaikutuksia Pakolaisavun toimintaan.

Millaisia muita vaikutuksia esityksellä olisi?

Esityksen muita vaikutuksia on arvioitu edeltävissä kohdissa.

Muut kommentit esitysluonnoksesta

Voitte kirjoittaa muut huomionne tähän

Pakolaisapu pitää luonnosta varsin hyvänä merkinä suunnan muutoksesta Suomen suhtautumisessa turvapaikanhakijoiden oikeuksiin. Luonnoksessa esitetyt muutokset ovat tervetulleita ja tulevat toteutuessaan saavuttamaan esityksen päätavoitteen turvapaikanhakijoiden oikeusturvan vahvistamisesta.

Luonnoksen esitysten lisäksi Pakolaisapu peräänkuuluttaa muutosta ulkomaalaislain 196 § 4 momenttiin, joka käsittelee valituslupia korkeimmalle hallinto-oikeudelle. Valitusluvan myöntämisen kynnyks korotettiin vuonna 2016 lakimuutoksella, minkä jälkeen valitusluvan myöntäminen on mahdollista vain erityisen painavasta syystä. Muutos on tehnyt valitusluvan myöntämisen kynnyksestä hyvin korkean ja valittamisesta korkeimmalle hallinto-oikeudelle kohtuuttoman vaikeaa.

Schauman Ida
Suomen Pakolaisapu - Toiminnanjohtaja Annu Lehtinen & vaikuttamistyön
päällikkö Ida Schauman